

ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ АНЫҚТАМА

Тақырыбы: Мектеп жасына дейінгі балалардың зияткерлік дамуын диагностикалау және мектепке психологиялық дайындығын зерттеу

1. Кіріспе және зерттеудің мақсаты

Мектеп жасына дейінгі кезеңде (ортаңғы, ересек, мектепалды топтарында) баланың танымдық саласын зерделеу және мектепке дайындығын анықтау — баланың жеке тұлғалық даму траекториясын құрудың негізі болып табылады.

Диагностиканың мақсаты: Балалардың жас ерекшеліктеріне сай зияткерлік (интеллектуалдық) деңгейін, танымдық процестерінің (зейін, ес, ойлау, қабылдау) қалыптасуын және мектептегі жүйелі оқуға психологиялық (әлеуметтік-эмоционалдық, ерік-жігер, мотивациялық) дайындық деңгейін айқындау.

2. Жас ерекшеліктері бойынша диагностикалық бағыттар мен әдістемелер

Зерттеу жұмысы балабақшадағы үш негізгі жас тобы бойынша келесі бағыттарда жүргізіледі:

А. Ортаңғы топ (3–4 жас): Танымдық процестердің алғашқы диагностикасы

Бұл кезеңде зияткерлік дамудың негізі ретінде баланың сыртқы дүниені қабылдауы мен қарапайым ойлау операциялары тексеріледі.

- **Зерделенетін бағыттар:** Заттардың пішінін, түсін, көлемін қабылдау; көрнекі-әрекеттік ойлаудың қалыптасуы; еріксіз зейін мен естің көлемі.
- **Қолданылатын әдістемелер:**
 - «Сеген тақтасы» — көрнекі-әрекеттік ойлауды, кеңістікті бағдарлауды зерттеу.
 - «Түстер мен пішіндерді іріктеу» — сенсорлық стандарттарды қабылдауды анықтау.
 - «Қиынды суреттер (2-3 бөлікті)» — тұтас бейнені қабылдау мен талдау қабілеті.

Ә. Ересек топ (4–5 жас): Зияткерлік белсенділікті зерделеу

Психикалық процестердің еріксіз түрден ерікті түрге ауысу деңгейі және көрнекі-бейнелі ойлаудың дамуы сарапталады.

- **Зерделенетін бағыттар:** Себеп-салдарлық байланыстарды түсіну, заттарды белгілері бойынша топтастыру; зейіннің шоғырлануы.

- **Қолданылатын әдістемелер:**

- «Төртінші артық» — логикалық ойлауды, жалпылау және жіктеу (классификация) амалдарын тексеру.
- «Айырмашылығын тап» — зейіннің тұрақтылығы мен көлемін, салыстыру операцияларын анықтау.
- «Суретті есінде сақта» — көрнекі-бейнелі естің даму деңгейі.

Б. Мектепалды топ (5–6 жас): Мектепке психологиялық дайындықты кешенді тексеру

Бұл кезеңде зияткерлік дамумен қатар, баланың мектепке баруға деген ішкі уәжін (мотивациясын) және ерік-жігер сапаларын анықтауға басымдық беріледі.

- **Зерделенетін бағыттар:** Сөздік-логикалық ойлау; ерікті зейін; нұсқаулықты орындау және ережеге бағыну қабілеті; қолдың ұсақ моторикасы (жазуға дайындық).

- **Қолданылатын әдістемелер:**

- *Керн-Йирасек тесті* — мектепке психологиялық дайындықтың жалпы деңгейін, көру-қозғалыс координациясын, үлгі бойынша жұмыс істеуді анықтайтын кешенді әдістеме.
- «Графикалық диктант» (Д.Б. Эльконин) — кеңістікті бағдарлау, ережені тыңдау және өз әрекетін бақылау қабілеті (ерік-жігер дайындығы).
- «10 сөз» (А.Р. Лурия бойынша) — есту-сөздік жадын, ақпаратты меңгеру динамикасын зерттеу.
- «Мектепке мотивациялық дайындық» сұрақнамасы (Т.А. Нежнова) — баланың мектепке деген ішкі позициясын, оқуға деген ынтасын анықтау.

3. Зерттеу нәтижелерін талдау критерийлері (Диагностикалық көрсеткіштер)

Диагностика қорытындысы бойынша балалардың даму деңгейі 3 топқа жіктеледі:

Деңгейі	Зияткерлік көрсеткіш сипаттамасы	Мектепке дайындық сипаты
Жоғары деңгей	Танымдық процестері өте жақсы дамыған. Логикалық байланыстарды өздігінен табады, нұсқаулықты бірден қабылдайды, сөздік қоры бай.	Мектептегі оқу бағдарламасын қиындықсыз меңгеруге толық дайын. Ерік-жігері қалыптасқан.
Орта деңгей	Жас ерекшелігіне сай нормаға сәйкес келеді. Тапсырмаларды орындайды, бірақ кейде ересек адамның бағыттаушы сұрақтарын немесе көмегін қажет етеді.	Мектепке дайындығы қалыпты. Бейімделу кезеңі тұрақты өтеді деп болжанады.

Деңгейі	Зияткерлік көрсеткіш сипаттамасы	Мектепке сипаты	дайындық
Төмен деңгей	Ойлау операциялары (талдау, жинақтау) баяу, зейіні тұрақсыз, тапсырманың мәнін түсінуде киналады, ұсак моторикасы әлсіз.	Мектепке дайындығы Арнайы жұмыстарын қажет етеді.	психологиялық жеткіліксіз. түзету-дамыту

4. Психологиялық ұсыныстар мен қорытынды

1. **Тәрбиешілер мен педагогтарға:** Сабак барысында төмен нәтиже көрсеткен балалармен жеке дамыту жұмыстарын жүргізу; ойын элементтері арқылы логикалық есептер мен ұсак моториканы дамыту жаттығуларын (мүсіндеу, кию, құрастыру) жиірек қолдану.
2. **Ата-аналарға:** Баланың зияткерлік дамуын тек жазу-сызумен шектемей, оның қоршаған орта туралы түсінігін кеңейту (кітап оқу, оқығанын талқылау, серуендеу кезінде бақылау жасау), баланың дербестігін (өзіне-өзі қызмет ету) арттыру арқылы ерік-жігерін шыңдау.